

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Ігор Гаєвський,

кандидат юридичних наук, доцент,
директор Департаменту координації
системи фінансового моніторингу
Державної служби фінансового
моніторингу України

УДК 347.168:347.73: 349.2

Координація антилегалізаційних заходів на рівні суб'єкта первинного фінансового моніторингу

Законодавство України покладає на банки, фінансові установи та професійних учасників ринку цінних паперів (суб'єкти первинного фінансового моніторингу) ряд зобов'язань у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Це питання комплексно регламентується Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (Закон) [1], який в оновленому форматі працює на теренах нашої держави із лютого п. р.

Вивченням та аналізом діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу займалась значна кількість науковців та практиків, серед найбільш відомих з яких можна відзначити Дмитрова С. О., Журавльо-

ва Д. В., Ковальчука А. Т., Користіна О. Є., Котляревського Я. В., Черкаського І. Б., Чубенка А. Г. та ін. Однак, дуже часто поза увагою теоретико-правових досліджень залишалось питання організації системи фінансового моніторингу у самих суб'єктах первинного фінансового моніторингу. Досліджуючи їх функції, права, обов'язки, варто окремо зупинитись на компетенції та статусі тих осіб, які безпосередньо впроваджують заходи із запобігання використанню суб'єкта первинного фінансового моніторингу для відмивання коштів та фінансування тероризму. Такими особами є відповідальні працівники суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Метою цієї статті є детальний аналіз процедури призначення відповідального працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, характеристика його базових зобов'язань у сфері фінансового моніторингу та ролі у антилегалізаційній політиці на рівні суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

На нашу думку, одним із перших етапів організації фінансового моніторингу на первинному рівні є організаційний етап, що включає в себе призначення відповідального працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, розробку внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу, а також посадових інструкцій відповідального працівника та інших працівників, залучених до здійснення фінансового моніторингу.

Питанню правового статусу відповідального працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу присвячена стаття 7 Закону. Зазначена стаття передбачає порядок його призначення та звільнення (частини перша, друга); чітко окреслює повноваження відповідального працівника (частина третя, пункти 1-9); гарантує незалежність в діяльності, встановлює терміни письмового інформування керівника про виявлені фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу (частини четверта-шоста).

Стаття 7 Закону не містить визначення терміну «відповідальний працівник», однак відповідний термін вживається у абзаці першому частини першої статті 6 Закону, під яким розуміється працівник, відповідальний за проведення фінансового моніторингу, у суб'єкті первинного фінансового моніторингу.

Обов'язок щодо призначення відповідального працівника для суб'єкта первинного фінансового моніторингу встановлений у частині першій статті 6 Закону. У спеціально визначених суб'єктах первинного фінансового моніторингу, які провадять свою діяльність одноособово, без утворення юридичної особи (нотаріуси, бухгалтери, адвокати, аудиторі і т.д.), відповідальний працівник не призначається.

Перша вимога, що стосується правового статусу відповідального працівника визначає його керівну роль у суб'єкті первинного фінансового моніторингу – він призначається за посадою на рівні керівництва.

Така вимога національного законодавства обумовлюється міжнародним стандартом, а саме 18-ю Рекомендацією FATF, яка разом із Методологією її оцінки, передбачає, що суб'єкти первинного фінансового моніторингу повинні бути зобов'язані впроваджувати програми з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, які стосуються ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму та розміру діяльності, та, які включають заходи щодо виконання вимог на рівні керівництва (в тому числі, призначення відповідального працівника на рівні керівництва) [2].

Посада на рівні керівництва – це посада, що передбачає здійснення функцій управління (а) суб'єктом первинного фінансового моніторингу в цілому та всіма його підрозділами, (б) управління окремими (окремим) підрозділами (підрозділом).

Приймаючи рішення, яка посада відноситься до рівня керівництва, слід виходити із Класифікатора професій ДК 003:2010 (ДК 003:2005), затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16 серпня 2012 р. № 923 (розділ 1. Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі) [3].

При цьому, незважаючи на назву самої посади (наприклад, в межах найменування професійного угруповання «Менеджери (управителі) у фінансовій діяльності» [кодове позначення позиції «146»] або «Керівники фінансових, бухгалтерських, економічних, юридичних та адміністративних підрозділів та інші керівники» [кодове позначення позиції «1231»]) слід брати до уваги, щоб така посада передбачала здійснення функцій управління суб'єктом первинного фінансового моніторингу в цілому та всіма його підрозділами або управління окремими (окремим) підрозділами (підрозділом).

Тільки ті посади, які відповідають зазначеним вимогам, вважаються керівними, та відповідно працівники, що їх обіймають, відповідають вимо-

гам щодо призначення їх на посади відповідальних працівників.

Слід звернути увагу, що законодавство, яке регулює діяльність банківських установ, досить жорстко підходить до питання рівня посади відповідального працівника. А саме, у пункті 134 Положення про здійснення банками фінансового моніторингу встановлено, що відповідальний працівник банку повинен бути членом правління банку [4].

Призначення відповідального працівника здійснюється у порядку, визначеному державним регулятором, який згідно з Законом виконує функції державного регулювання та нагляду за суб'єктом первинного фінансового моніторингу. Отже, процедура його призначення чітко регламентована відповідним нормативно-правовим актом (як правило, як і у випадку із банківськими установами, це положення про здійснення фінансового моніторингу) і може відрізнятися залежно від ринку на якому працює суб'єкт первинного фінансового моніторингу.

Прикладом такого акту є Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України [5]. Окремий розділ VII цього Положення (складається із 12-ти пунктів) присвячений процедурі призначення працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу, та має відповідну однойменну назву.

При цьому, існують загальні нормативи щодо призначення відповідального працівника, які полягають у наступному:

відповідальний працівник, як правило, призначається керівником суб'єкта первинного фінансового моніторингу, який також затверджує посадову інструкцію відповідального працівника;

строк для призначення відповідального працівника може відрізнятися в залежності від типу суб'єкта первинного фінансового моніторингу,

але повинен бути чітко визначений на нормативному рівні;

виконання повноважень відповідального працівника може бути покладено на керівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу;

як правило, одна і та сама особа не може бути призначена одночасно відповідальним працівником суб'єкта первинного фінансового моніторингу і його відокремленого підрозділу, а також одночасно у декількох відокремлених підрозділах;

відповідальний працівник повинен працювати в суб'єкті первинного фінансового моніторингу (відокремленому підрозділі) за основним місцем роботи;

про призначення чи звільнення відповідального працівника, а також про призначення особи, яка тимчасово виконуватиме обов'язки відповідального працівника у разі його відсутності, суб'єкт первинного фінансового моніторингу повідомляє Держфінмоніторингу;

призначення відповідального працівника повинно бути здійснено після перевірки ділової репутації кандидата на посаду відповідального працівника.

Перевірка ділової репутації кандидата на посаду відповідального працівника здійснюється на підставі поданих ним оригіналів документів: паспорта, трудової книжки, документів про освіту та/або підвищення кваліфікації, довідки про відсутність судимості, отриманої в органах внутрішніх справ.

Такі документи або їх копії повинні зберігатись у суб'єкта первинного фінансового моніторингу не менше п'яти років з дня їх підписання (затвердження або погодження).

У разі призначення відповідальним працівником керівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу перевірка його ділової репутації здійснюється відповідним органом управління такого суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

На виконання Закону на рівні підзаконних актів також передбачена

вимога щодо призначення особи, яка тимчасово виконує його обов'язки відповідального працівника на час його відсутності (відпустки, відрядження, хвороби) або неможливості виконання покладених на нього обов'язків. На вказану особу поширюються права та обов'язки, встановлені для відповідального працівника.

Принципово важливо, що законодавець фіксує вимогу, відповідно до якої «відповідальний працівник повинен мати бездоганну ділову репутацію та відповідати кваліфікаційним вимогам, встановленим суб'єктом державного фінансового моніторингу» (абзац другий частини другої статті 7 Закону).

Бездоганна ділова репутація (пункт 2 частини першої статті 1 Закону) визначається сукупністю підтвердженої інформації про відповідального працівника, що дає можливість зробити висновок про відповідність її діяльності вимогам законодавства, а також про відсутність судимості, яка не знята або не погашена в установленому законом порядку.

Перевірку бездоганної ділової репутації відповідальних осіб здійснюють суб'єкти державного фінансового моніторингу.

Крім того, законодавець передбачає вжиття заходів щодо підвищення кваліфікації відповідального працівника. Зокрема, передбачено проходження відповідальним працівником навчання «протягом трьох місяців з дня його призначення», та «не рідше одного разу на три роки на базі відповідного навчального закладу, що належить до сфери управління спеціально уповноваженого органу, та в інших навчальних закладах за погодженням із спеціально уповноваженим органом» (пункт 20 частини другої статті 6 Закону).

Дуже важливим в цьому аспекті є принципово новий підхід Національного банку України до навчання відповідальних працівників банківських установ, який відображений у пункті 5 Положення про здійснення банками фінансового моніторингу

[4]. Так, відповідальні працівники банків за здійснення фінансового моніторингу, проходять перепідготовку (навчання) та підвищення кваліфікації в порядку, установленому Кабінетом Міністрів України.

Працівник(и) банку, відповідальний(і) за виконання програм(и) здійснення фінансового моніторингу за напрямами діяльності банку в процесі обслуговування клієнтів щодо операцій з цінними паперами, у разі здійснення банком професійної діяльності на ринку цінних паперів проходить(ять) навчання та/або підвищення кваліфікації з питань запобігання легалізації кримінальних доходів/фінансуванню тероризму у строки та порядку, визначені Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Лише нещодавно Кабінет Міністрів України не міг визначити порядок проходження навчання відповідальними працівниками банківських установ, наразі це вже пряма норма законодавства.

Держфінмоніторинг, Національний банк України, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, а також центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сфері надання послуг поштового зв'язку, у сфері економічного розвитку, вправі проводити перевірку наявності професійної підготовки відповідальних працівників та організації професійної підготовки інших працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, залучених до проведення фінансового моніторингу (пункт 11 частини другої статті 14 Закону).

Водночас, згідно із пунктом 10 частини п'ятої статті 6 Закону, суб'єкти державного фінансового моніторингу встановлюють кваліфікаційні вимоги щодо відповідальних працівників відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

При цьому перевірки відповідності кваліфікаційним вимогам кандидатів на посади відповідальних працівників здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Закон не передбачає необхідність погодження Держфінмоніторингом чи суб'єктом державного фінансового моніторингу призначення або звільнення відповідальних працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу. А це означає, що такі дії здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу на власний розсуд, звісно ж з дотриманням трудового законодавства.

В свою чергу, абзац третій частини другої статті 7 Закону передбачає специфічну норму, відповідно до якої призначення та звільнення відповідальних працівників банків, філій іноземних банків, небанківських фінансових установ - резидентів, які є платіжними організаціями та/або членами чи учасниками платіжних систем у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема Національного банку України (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів), здійснюються за погодженням з Національним банком України.

Відповідна процедура передбачена банківським законодавством, мета якої є визначення рівня фахової та професійної підготовки, особистих якостей і здібностей кандидата на посаду відповідального працівника, необхідних для забезпечення ефективного виконання суб'єктом первинного фінансового моніторингу вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Відповідальний працівник виконує повноваження та системні функції відповідно до законодавства та внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу.

Виходячи з важливості ефективного виконання повноважень відповідального працівника, Закон містить їх детальну характеристику. Так, час-

тина третя статті 7 Закону містить дев'ять позицій, практична реалізація яких відкриває відповідальному працівнику практично безпрецедентні можливості і права для виконання своїх повноважень.

Зокрема, відповідальний працівник вправі проводити перевірки діяльності будь-якого підрозділу суб'єкта первинного фінансового моніторингу та його працівників (пункт 3); має право доступу до всіх приміщень, документів, інформації, баз даних, засобів телекомунікації, архівів суб'єкта первинного фінансового моніторингу (пункт 4); вправі вимагати пояснень від працівників суб'єкта первинного фінансового моніторингу незалежно від займаних посад з питань проведення фінансового моніторингу (пункт 7).

Водночас, Закон підкреслює принцип не обмеженості функцій (повноважень) відповідального працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, перелік яких передбачений частині третій статті Закону.

Якщо узагальнити, то відповідно до законодавства відповідальний працівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу виконує такі функції:

а) методичну (підготовка внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу, навчання персоналу, надання консультацій з питань фінансового моніторингу);

б) контрольну (проведення перевірок діяльності підрозділів та співробітників суб'єкта первинного фінансового моніторингу);

в) операційну (участь в ідентифікації клієнтів, фінансовий моніторинг операцій клієнтів, інформаційний обмін з Держфінмоніторингом, зупинення фінансових операцій, документування власної діяльності та ін.).

Аналіз зазначених повноважень показує, що відповідальний працівник є особою, на яку покладаються організація та координація діяльності з проведення суб'єктом первинного

фінансового моніторингу (відокремленим підрозділом) фінансового моніторингу.

Керівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу є відповідальним за організацію дотримання вимог законодавства України у сфері фінансового моніторингу та організацію внутрішньої системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

У зв'язку із цим, саме керівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу зобов'язаний сприяти ефективному виконанню відповідальним працівником своїх функцій.

У разі незгоди відповідального працівника з вказівками керівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу (відокремленого підрозділу) щодо проведення фінансового моніторингу відповідальний працівник може повідомити про це відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу з викладенням своїх заперечень.

Відповідальний працівник незалежний у своїй діяльності, підзвітний тільки керівнику суб'єкта первинного фінансового моніторингу і зобов'язаний не рідше одного разу на місяць, але не пізніше останнього робочого дня звітного місяця інформувати у письмовій формі керівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу про виявлені фінансові

операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та заходи, вжиті, зокрема, для:

забезпечення здійснення заходів фінансового моніторингу;

розроблення та постійного оновлення внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу з урахуванням вимог законодавства;

підготовки персоналу щодо виконання вимог Закону шляхом проведення освітньої та практичної роботи.

Підсумовуючи все зазначене вище можливо стверджувати, що відповідальний працівник є ключовою фігурою в суб'єкті первинного фінансового моніторингу, що у співпраці із керівником координує антилегалізаційні заходи на рівні суб'єкта.

У зв'язку з цим, законодавство передбачає ряд нормативних вимог в контексті призначення відповідального працівника та надає йому широкі повноваження для реалізації відповідних координуючих функцій.

Додатково слід зазначити, що висока статусність відповідального працівника підкріплюється і жорсткими механізмами притягнення його до юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, як посадової особи суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

Список використаних джерел

1. *Про* запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України, від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII // Голос України. – 2014. – № 216.

2. *Міжнародні* стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf

3. *Класифікатор* професій ДК 003:2010 (ДК 003:2005): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433

4. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: постанова Правління Національного банку України, від 26 червня 2015 р. № 417: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19007238>

5. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України: наказ Міністерства юстиції України, від 18 червня 2015 р. № 999/5, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 червня 2015 р. за № 735/27180: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minjust.gov.ua/ua/news/47376>

Гаєвський І. М. Координація антилегалізаційних заходів на рівні суб'єкта первинного фінансового моніторингу

Детально проаналізовано процедуру призначення відповідального працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу. Надано характеристику його базових зобов'язань у сфері фінансового моніторингу. Досліджено роль відповідального працівника у антилегалізаційній політиці на рівні суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

Ключові слова: відповідальний працівник, фінансовий моніторинг, суб'єкт первинного фінансового моніторингу, бездоганна ділова репутація, відмивання коштів.

Гаевский И. Н. Координация антилегалитационных мер на уровне субъекта первичного финансового мониторинга

Детально проанализирована процедура назначения ответственного сотрудника субъекта первичного финансового мониторинга. Предоставлена характеристика его базовых обязательств в сфере финансового мониторинга. Исследована роль ответственного работника в антилегалитационной политике на уровне субъекта первичного финансового мониторинга.

Ключевые слова: ответственный работник, финансовый мониторинг, субъект первичного финансового мониторинга, безупречная деловая репутация, отмывание денег.

Gaievskiy I. Coordination of anti-money laundering measures at the level of reporting entity

The procedure for appointing a compliance officer of the reporting entity was analyzed in detail. The basic obligations of compliance officer in the field of financial monitoring were provided. The role of the compliance officer in anti-money laundering policy at the level of reporting entity was studied.

Key words: compliance officer, financial monitoring, reporting entities, impeccable business reputation, money laundering.